

Բ Ե Ջ Մ Ե Վ Է Պ

Օ Ր Ա Գ Ի Ր

ԲՆԱԿԱՆ, ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԵՒ ԲՆԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ

Գ Ի Տ Ն Ե Լ Ե Ը Յ

Գ . Տ Ա Ր Ի , Թ Ի Ի 5 .

1845

Մ Ա Ր Տ Ի 1 .

ԲՆԱԿԱՆ Գ Ի Տ ՈՒ Թ Ի Ի Ն

ԱՍՏՂԱԲԱՇԽՈՒԹԻՒՆ

Կենդանակամար կամ Օղդիակոս :

ԿԵՆԴԱՆԱԿԱՄԱՐԸ (որուն յունա-
րէն բառով Օղդիակոս ալ կ'ըսենք)
կենդանիներու գօտի ըսել է . ինչու
որ ըստ աստղաբաշխից կամ աշխար-
հագրաց կը սեպուի , թէ արեւը կամ
թէ երկիրս երկնքին երեսը պտըտած
ատենը՝ միշտ 16 աստիճան՝ լայն մի-
ջօցի մը մէջտեղը կը պտըտի , որ ծիր
խաւարման ալ կ'ըսուի . իսկ մէկալ
մոլորակները կենդանակամարին բո-
լոր լայնութեանը մէջ կը քալեն՝ որը
շատ որը քիչ խոտորելով :

Եւ կամարը 12 հաւասար կտոր կը
բաժնուի , ամէն մէկը 30 աստիճան .
ան կտորները իբր թէ մէյմէկ ամսա-
կան ճամբաներ են որ երկիրս երկնքին
մէջ կ'ընէ . 12 անգամ 30դ կ'ընէ 360 ,
և աս է աշխարհագրաց ըսած 360 աս-
տիճանները , որով երկրիս բոլորտիքը
կը բաժնեն . և արեւը կամ երկրիս օրը
գրեթէ մէկ աստիճան մը քալելով
կ'ըլլայ տարին գրեթէ 365 օր 5 ժամ
49 վայրկեան :

Եւ որ աս 12 մասերը կ'ըսուին խո-
րանք արեւու կամ աստեղատուն . և

իրաւցընէ աստղեր կամ համաստեղու-
թիւններ՝ կան հոն տեղուանքը , որ
բոլորը մէկէն 1144 աստղ է . և ահա
ան աստղերուն շատին մէյմէկ կեն-
դանոյ անուն դրած ըլլալուն համար՝
ան գօտին ըսուեր է կենդանակամար :

Կենդանեաց անուններ դրուելուն
պատճառը մէյմը աս է , որ ան համ-
աստեղութիւնները քանի մը աստղէ
ձեւացած՝ վեր 'ի վերանց մէկ կենդա-
նոյ մը նմանութիւն կը բերեն . ինչ-
պէս երբեմն ամպերուն մէջ ալ կը տես-
նենք ասանկ նմանութիւններ . մէյ-
մըն ալ՝ որ մեր նախնիք աստղաբաշխ
և հովիւ ու երկրագործ ըլլալով , ինչ-
պէս որ երկնքին աստղերը իրենց տո-
մարի տեղ կը բանեցընէին , ասանկ ալ
իրենց հովուական ապրանքը երկնքին
երեսը կը տեսնէին մտքով : Եւ մըն
ալ զանազան առասպելներու կամե-
րեւելի բաներու յիշատակի համար
դրուած են ան անունները . որուն
վրայ վերջը զատ խօսինք :

Եւ կենդանակամարը և իր բաժան-
մունքները կ'երևնայ թէ հին նահա-

1 Մէկ աստիճանին երկայնքն է 25 փարսան :

1 Տես Բ Հատոր , երես 18 :

պետներն ըրին . վասն զի ամէն հին ազգաց մէջ կը գտնուի զողիակոսը , հնդկաց , Քաղդէացւոց և աւելի Լազիպտացւոց մէջ . շատ հռչակաւոր է ան կենդանակամարը որ Տէնտէրա՛հ անուանով Լազիպտոսի գեղի մը հին տաճարին մէջ գտնուէր ու աս դարուս սկիզբները Փարիզ բերուէր է :

Լըկնագունտերու վրայ կենդանակամարը կը քաշեն հասարակածը սուած լայն շրջանակի մը վրայ՝ քովընտի անցած , որով երկու կը բաժնուի ինքն ալ՝ իրեն կենդանակերպներն ալ : Լնուններն են ,

1 Խոյ	7 Կշիւ
2 Յուլ	8 Կարիճ
3 Երկաւոր	9 Աղեղնաւոր
4 Խեցգետին	10 Այծեղջիւր
5 Առիւծ	11 Զոհոս
6 Կոյս	12 Ձուկն :

Լազիպտացիք որ հին ատեն առաջին ծաղկած ազգը կը սեպուէին՝ աս առնունները հնարէր են , կի՛ ուրիշներուն հնարածը պահէր են . (Յոյնք ալ որ ամէն բան Լազիպտոսէ կը սորվէին՝ ան կէ առին աս ալ , թէպէտ և քիչ մը փոխեցին :) Ի՛նչ Լազիպտացիք և թէ (Յոյնք աս կենդանիներէն զատ՝ մէյմէկ չաստուծոյ անուն ալ կուտային անոնց . այսպէս

Ըստ Եփեսոս .	Ըստ Յուլիոս .	Ըստ Հոմեր .
1 Արամազդ	.	Աթենասկամ
Ամեն	.	Պալաս
2 Ապիս	.	Աստղիկ
3 Ովոս և Հար	Կաստովը և	Ապոլոն
պոկրատէս	Պողիկետիս	
4 Անուբիս	Հերմէս	Հերմէս
5 Ոսիրիս	.	Արամազդ
6 Խիս	Դեմետրէ	Դեմետրէ կի՛
		Ձերերէ
7 .	.	Հեփեսոս
8 Տրիփոն	Արէս	Արէս
9 Հերակլէս	Հերակլէս	Անահիտ կամ
		Արտեմիս
10 Մենդէս	Պան	Հռէա
11 Կանովպոս	.	Հերա
12 Եւփոի	Աստղիկ	Պոսիդոն

Լըբոր հովուական կեանքը դադրեցաւ , աստեղաց վրայ եղած գիտութիւնն ալ ուսմունք մը եղաւ , և քի-

չերուն քով մնաց . անոնք ալ ճշմարտութեան հետ սուտն ալ խառնեցին , ու աստղերու նայելով ծուռ մարգարէութիւններ կ'ընէին , մանաւանդ աս 12 համաստեղութեանց վրայ . զի կ'ըսէին՝ թէ արեւը առիւծ աստեղատան մէջ եղած ատենը ով որ ծնանի , կամ թէ առիւծին տակ ծնողը՝ թագաւոր կամ կտրիճ կ'ըլլայ . կարձին տակ ծնողը՝ չարաճճի կ'ըլլայ . կշիւին տակ ծնողը արդար կ'ըլլայ . Խոյին տակը՝ հարուստ և այլն . աս մոլորութիւնները կամաց կամաց հաւատքի պէս եղան , որ ախտարք , սաբէութի , քաղցեութի կ'ըսուին : Սուրբ հարբ ասոնց դէմ շատ խելացի բաներ գրէր են , ինչպէս մեր Լազնիկ վարդապետը երրորդ գրքին մէջ , և սուրբն Ռարսեղ՝ վեցօրեայ ճառերուն մէջ : Ի՛նչ ծուռ վարդապետութիւնները դեռ կը գտնուին Բիւրոյ հին ազգերուն քով . բայց ամէն ազգի մէջ ալ աստղահամարութեան շոշորդ մը կայ :

Իսկ կենդանակերպները 4000 տարիէն ՚ի վեր օրացոյցներու մէջ ամսոց նշաններ եղած են , և իրեք իրեք մէկտեղ՝ տարւոյն չորս եղանակները կ'որոշեն , այսպէս .

Գարնային .

Խոյ ,	Յուլ ,	Երկաւոր .
Մարտ ,	Ապրիլ ,	Մայիս .

Լճանային .

Խեցգետին ,	Առիւծ ,	Կոյս .
Յունիս ,	Յուլիս ,	Օգոստոս .

Աշնային .

Կշիւ ,	Կարիճ ,	Աղեղնաւոր .
Սեպտեմբեր ,	Հոկտեմբեր ,	Նոյեմբեր .

Ձմեռային .

Այծեղջիւր ,	Զոհոս ,	Ձուկն .
Դեկտեմբեր ,	Յունուար ,	Փետրուար :

Մարտէն կը սկսին , վասն զի մարտը տարւոյն գեղեցիկ օրերուն դուռն է . աս ամսուս 21^{ին} ըստ նոր տոմարի՝ արեւը կը մտնէ Խոյ աստեղատունը , և ան օրը գիշերահաւասար կամ հասարակած կ'ըլլայ , որ ըսել է գիշերը

և ցորեկը հաւասար 12 ժամ. և աս կ'ըսուի Վարնանային գիշերահաւասար. որովհետեւ նոյն օրը գարնանամուտ է. անկէ ինչուան որ յունիսի 21^{ին} խեցգետին մտնէ՝ օրերը աւելի կ'երկրնանան : Յունիսի 21^{ին} ամառնամուտ է, և արեւը ալ կը սկսի վար իջնալ, որով օրերը կը կարճնան : Ապտեմբերի 22^{ին} կը մտնէ կշիռ աստեղատունը, և երկրորդ անգամ գիշերահաւասար կ'ըլլայ, որ Մշնանային կ'ըսուի, որովհետեւ ան օրը աշուն կը մտնենք : Միկէ վերջը կը շարունակուի օրերուն կարճնալը ինչուան գեկտեմբերի 21, որ արեւը այծեղջիւր կը մտնէ, և ձմերային արեւադարձ կ'ըլլայ. ըսել է թէ ան օրը ձմեռ կը մըտնենք, արեւը կը սկսի բարձրանալ, օրերն ալ կամաց կամաց կ'երկրնանան : Մի համառօտ տեղեկութիւնը տալէն ետեւ՝ կը մնայ որ յաջորդ թերթին մէջ առանձին խօսինք ամէն մէկ կենդանակերպներուն նշանակութեւր վրայ. իրաւ որ անոնք բոլոր առասպելեալ ու շինծու պատմութիւններ են, և մեր սրբազան կրօնքին ծանրութեանը չեն վայլեր. բայց քանի որ աս նշանները մեր օրացոյցներուն մէջ կը գործածենք՝ անոնց նշանակութիւնը գիտնալն ալ ամօթ չէ :

ԲՆԱԿԱՆ ՊԵՏՄՈՒԹԻՒՆ

Զ :

Եթէ գու ագուցեր ձիոյ զօրութիւն, և զքեցուցեր զրա՛ ընդ պարանոցաւ նորա. արկեր զնովաւ սպառազնութի, և փառս լանջաց նորա զլանգըգնութիւն : Որոտայ ի գաշտի և գափր հատանէ. ելանէ ի գաշտ զօրութեամբ. ի պատահէ նեախից արհամարհէ, և ոչ գարձցի յերկաթոյ : Ի վերայ նորա շողան աղեղն և սուսեր, և շարժիւն վահանի և նիզուկի. և բարկութեամբ ապականէ զերկիր. և ոչ հաւատայ մինչև փող հարկանիցի. և իբրեւ փող հարկանի, նա վաճ վաճ կարգայ. ի հեռասանէ առնու զհոտ պատերազմի, վազս առնելով և փռնելով :

ՅՈՎԻ

Որպէս նըժոյգ յաղթող մարտից ամէն ի զբժուարին զարդուէ զնուցն ամայի, Մեղկ տանուան հանգոյն ի զեղծ հանգըստան Անտանձ ըզթափ առնու ի վտառս ի դարման, Ըջճայն փողոյ թէ լըսիցէ յեղակարծ, Կամ թէ շողալ տեսցէ ըզսայր սուսերաց, Անգր առ ժամայն խրխրնջելով կայ յառի, Հուր տենչանացն ի ռազմ ի լանջան վառի Գաջամարտիկ տանել ի նուս վերելեակ, Դրբնդելով գոռալ ի խռան գըժընդակ, Այսպէս զարթեալ յանկարծ ընդոտս պարմանին Այն ինչ հարան յաջորն նըշոյք պողպատին :

ԹԱՍՍՈՅ

ՍԱՐԴՈՒՍ շատ մեծ պարծանք է որ կըցեր է աս խրոխտ ու սրտոտ կենդանին նուաճել ու իր կամացը հնազանդեցընել. անանկ որ պատերազմի մէջ իրեն թէ քաշած վտանգներուն և թէ փառաւոր յաղթութիւններուն անիկայ ալ մասնակից կ'ըլլայ. իր տիրոջը պէս ինքն ալ անվախ է. կը տեսնէ վտանգները ու համարձակ մէջը կը մտնէ. զէնքի ձայներուն կը վարժի, մանաւանդ թէ ան ձայներով շատ ալ կը զուարճանայ. որսի ատեն, հանդէսներու, ձիւնթացներու մէջ կրակ կը ցատքէ աշուրներէն : Որչափ որ հլու է մարդուս, այնչափ ալ սրտոտ է. բայց կիրք ելած ատենն ալ չափը չանցընէր, ինքը զինքը ուղած ատենը կը բռնէ. զինքը կառավարողին ոչ միայն կը հնազանդի, հապա կարծես թէ անոր ակնարկութենէն կը հասկընայ ու կամքը կը կատարէ. յարձրկիլ պէտք է նէ կը յարձրկի, կենալու է նէ կը կենայ, վերջապէս իր տիրոջը կամքէն դուրս չելլեր, ու ինչուան իր կեանքը կը դնէ անոր վրայ :

Միայն այսպիսի բնաւորութիւն կ'ուսենայ ան ձին որ կրթութեամբ է, և պըզտիկութենէ սկսած է մարդուս ծառայել. ան ատեն կը սկսի կրթութիւն երբոր իր ազատութիւնը կը կորսընցընէ :

Որովհետեւ Սարդայի ամէն կողմերն ալ հիմա մարդաբնակ է, անոր համար հոն վայրի ձի չգտնուիր :

Մի կենդանին բնութեամբ հեզ է, ու խիստ դիւրաւ կ'ընտանենայ մարդուս հետ. ուստի ոչ երբէք տնէն կ'ել